

Listhaugs utsagn er ikke bare en frekk formulering. Det fremmer og legitimerer en farlig konspirasjonsteori, skriver Hadia Tajik. På bildet er Sylvi Listhaug på vei til pressekonferansen der hun trakk seg som justisminister.
FOTO: HÅKON MOSVOLD LARSEN, NTB SCANPIX

neste gang. Hvis du drar kvinnefiendtlige vitser i lunsjen, er det mulig at kollegene dine sier at det der var ikke spesielt morsomt.

Gjennom utsagn og handlinger viser vi hverandre misnøye eller begeistring for det som er sagt. Det er klart at alt dette kan føre til at flere oppfører seg mer anstendig – altså i tråd med sosiale forventninger.

Ikke bare det konforme

Men det er stor forskjell på private middagsselskaper og den offentlige debatten. Den offentlige debatten er ikke et sted for kos, men for opplysning, kritisk ettergåelse av hverandres meninger, søken etter sannhet og gode løsninger. Det frekke, støtende og spissformulerte har en spesiell plass i Grunnlovens vern av det frie ord.

Hvis det ikke hadde vært slik, hadde vi bare sett verden gjennom de samme brillene hele tiden: Ikke nye, frimodige tanker og ytringer – bare det konforme og regulerte.

Det handler også om representasjon. Det er ikke slik at du må stave alle ordene pinlig korrekt og rense vekk alle kraftuttrykk for å kunne si hva du mener om hva dine politikere gjør for landet ditt. For da er det bare noen som får snakke, og det er de som allerede slipper mye til i radioprogrammer og avisspalter.

Kritikk bringer oss videre

Tidligere i vinter har vi også hatt en debatt om varsling. Kvinner som har vært utsatt for seksuell trakassering, har sagt fra om det, på flere arbeidsplasser. Noen har valgt å gå til mediene med det. Deres ytringer har også et spesielt vern. De forteller om kritikkverdige forhold på en arbeidsplass. De er sårbare for motangrep og gjengjeldelse. Men det de forteller om, er så viktig at det ikke spiller noen rolle at arbeidsgiver blir lei seg eller støtt.

Disse kvinnes offentlige kritikk bringer samfunnet vårt videre.

Slik er det også i den politiske debatten. Politikere i opposisjon skal være kritiske til dem som sitter i regjering og forvalter makt på vegne av folk. Kritikk, debatt og meningsbrytning kan gi oss ny innsikt og bedre løsninger.

Hvor går grensen?

Likevel gikk det en grense ved Sylvi Listhaugs Facebook-oppdatering. Hun har selv forsøkt å fremstille det som et spørsmål om spissformuleringer og ytringsfrihet. Men ingen av hennes mange tidligere spissformuleringer har utløst krav om mistillitsvotum på Stortinget.

Hvis man er av den litt selvopptatte typen, kan man derfor tenke at dette handler om Listhaug. Men det gjør ikke det. Det handler om ytringen.

Hun skrev at Arbeiderpartiet setter terroristenes rettigheter over nasjonens sikkerhet. Etterpå la hun kjekt til: Lik og del. Dette er ikke en spissformulering. Det er en usann og farlig konspirasjonsteori.

Det er ikke som å si at månen er en gul ost, lik og del, for det er også usant – men det er ikke et utsagn som er blitt brukt til å legitimere vold og drap.

Det er ikke som å si at det egentlig finnes en skyggeregjering som styrer landet vårt i all hemmelighet i en bunkers, lik og del, folkens, for det er også en konspirasjonsteori, men det er knapt noen som tror på den.

Men påstanden om at sosialdemokrater, feminister og muslimer sammen har en konspirasjon om å bytte ut Norges befolkning med innvandrere, at vi ødelegger landet innenfra som en slags gjeng femtekolonnister – den lever sitt eget farlige liv i mange nettfora og blant høyreekstremer.

Gjennom årene er flere av Arbeiderpartiets ledere blitt fremstilt som landsforrædere. Selv har jeg ufrivillige gjesteopptredener på disse nettsidene som et slags levende bevis på partiets landssvik: Du får feministiske, muslimske sosialdemokrater av det. Det er visstnok ikke så bra.

Konfrontasjon

Listhaugs utsagn er dermed ikke bare en frekk formulering. Det fremmer og legitimerer en farlig konspirasjonsteori, som lever i beste velgående, som likes og deles og som ikke kan gis autoritet av et av landets høyeste embeter.

Det er her vi er ved sakens kjerne. Ytringsfriheten handler om å fritt kunne uttrykke sine meninger. Men det handler også om å gi rom for motstand og kross meningsbrytning, der noe av målet er å bringe samfunnet videre gjennom ny innsikt. Da må vi skille mellom sant og usant.

Vi er alle frie til å ha våre egne meninger. Men prøver vi å ha våre egne sannheter, der alternative fakta gjelder, der parallelle univers blir dyrket, da må vi bli konfrontert – og helst så heftig at det rister i hele huset. Det var det som skjedde med Listhaug.

Neste gang hun kommer med krasse utsagn blir det uten den autoritet som regjeringens deltakelse gir. Samtidig må hun tåle å bli kritisk ettergått – som alle andre. Det er ikke å bli kneblet, men å bli tatt seriøst.

For hvis sant og usant blir sidestilt, som om de var likeverdige, da står vi igjen med bare sterke meninger uten substans.

Da står vi også igjen uten evne til å forandre samfunnet vårt til det bedre.

For hvis sannheten dør, og alle utsagn er relative, da dør også samfunnets utvikling.

Debatt

Atle Ottesen Søvik
professor i systematisk teologi og stolt ex.phil./ex.fac-lærer, MF

Den kritiske tenknings evangelium

I en tid med usaklig debatt, konspirasjonsteorier, ekstremisme og påstander om fake news, trengs evne til kritisk tenkning mer enn noen gang. Det burde være slik at hvis du fremsetter et usaklig argument, var det allmenn enighet blant tilhørerne om at argumentet ditt er usaklig, så derfor er det dårlig, og derfor er det ingen grunn til å bry seg om det du sier – med mindre du faktisk kan argumentere saklig for det.

Arne Næss har seks saklighetsnormer som har vært undervist på Ex.phil. i mange tiår og som alle burde kunne. Da kunne alle tenkt for eksempel at «Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet» bryter saklighetsnorm nr. 2 om å unngå tendensiøs gjengivelse: «Støre har til hensikt å kneble ytringsfriheten» bryter norm nr. 1 om ikke å spekulere i andres motiver: «KrF mangler ryggrad» bryter saklighetsnorm nr. 6 om å unngå negative karakteristikk av meningsmotstander, osv.

Konspirasjonsteorier

I tillegg burde alle kunne grunnleggende kriterier om hva som gjør et argument holdbart og relevant. Ekstremister argumenterer ofte med at ekstreme virkemidler må tas i bruk for å oppnå et godt samfunn eller avverge noe de oppfatter som et dårlig samfunn i fremtiden. Før noen blir lokket av slike argumenter burde de visst at et normativt argument har svært lav relevans (og dermed er dårlig) hvis ikke man kan vise at det er veldig sannsynlig at virkemiddelet vil føre til målet.

Videre burde man lære at ufalsifiserbare teorier (teorier som ikke kan motbevises) generelt er ubrukelige. Enhver ufalsifiserbar konspirasjonsteori er derfor like usannsynlig som et utall andre ufalsifiserbare konspirasjonsteorier. De som tror på konspirasjonsteorier bør derfor spørres hvorfor de ikke tror på et utall andre konspirasjonsteorier, som er like dårlig begrunnet (staten skjuler bevisene, osv.).

Evnen til kritisk tenkning

Det er en del populære teorier som ikke er direkte ufalsifiserbare, men som har massiv forskning mot seg, for eksempel klimaskepsis eller vaksineskepsis. Tilhengere sier gjerne med rette at forskning ofte tar feil, at legemiddelindustrien drives av penger, osv. Det er bra å være kritisk, men da må man også være kritisk til alle slags nettsider og alternativ-medisin-guruer osv. Hvorfor skal man være mindre kritisk til slike enkeltrøster som til et forskningsfelleskap der forskerne kritiserer hverandre i jakt på sannhet med etablerte og velfungerende metoder?

Det er utrolig viktig med effektiv sannhetssøken gjennom effektiv meningsutveksling. Det oppnås gjennom saklig argumentasjon og forhindres av usaklig argumentasjon. Kritisk tenkning bør derfor få en mye større plass i skolen.

**Kronikk
debatt**

**For deg mellom
13 og 21 år!**

Side 16-17 • del 2

Side 20 • del 2